

20 Δεκεμβρίου 2020

Σχόλια Green Tank επί των στρατηγικών κατευθύνσεων για το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας

Με το παρόν, το Green Tank συμμετέχει στη δημόσια διαβούλευση επί των στρατηγικών κατευθύνσεων για το Εθνικό Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

Κρίνουμε ως ιδιαίτερα θετικό ότι η διαβούλευση γίνεται σε αυτό επίπεδο και πριν προχωρήσει η εξειδίκευση σε συγκεκριμένα έργα καθώς η στρατηγική στόχευση πρέπει να θέτει τις βάσεις για την ανάκαμψη της οικονομίας. Ωστόσο, σημειώνουμε ότι ήδη έχουν παρουσιαστεί στη δημόσια σφαίρα και τον τύπο πληροφορίες για συγκεκριμένα έργα και δεσμεύσεις ποσών. Μέχρι σήμερα, μάλιστα, δεν έχει οργανωθεί ουδεμία δημόσια διαβούλευση για την υποβολή προτάσεων ή συμμετοχής στην επιλογή των αξόνων που θέτει το σχέδιο. Συνεπώς μας προβληματίζει η πορεία σχεδιασμού μέχρι σήμερα, καθώς και ο βαθμός που η παρούσα διαβούλευση αποτελεί ουσιαστική συμβολή στον εθνικό σχεδιασμό. Θα πρέπει πριν την οριστικοποίηση του Εθνικού Σχεδίου να πραγματοποιηθούν και επόμενοι κύκλοι διαβούλευσης.

Σημειώνουμε ότι επίσης απουσιάζει η αναφορά στον συγχρονισμό και τη συμπληρωματικότητα με τον σχεδιασμό για την αξιοποίηση άλλων διαθέσιμων πόρων, κυρίως από το νέο πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027, καθώς και από διαθέσιμους εθνικούς πόρους.

Στα θετικά του Σχεδίου υπό διαβούλευση είναι η έμφαση που δίνεται στην πράσινη μετάβαση, ως έναν από τους τέσσερις γενικούς στόχους του νέου Σχεδίου. Εξάλλου αυτή η διάσταση είναι υποχρεωτική με βάση το ευρωπαϊκό κανονιστικό πλαίσιο και είναι καθοριστικής σημασίας για τη ροή των πόρων. Επιπλέον, προκύπτει και από τις πολιτικές εξελίξεις σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπου σταθερά τονίζεται ότι η ανάκαμψη της οικονομίας από την πανδημία του κορωνοϊού πρέπει να είναι πράσινη, υποστηρίζοντας τον συνολικό μετασχηματισμό της οικονομίας στη βάση της βιωσιμότητας.

Όραμα πράσινου μετασχηματισμού της οικονομίας

Ωστόσο, στο Σχέδιο δεν ορίζεται ρητά ποιο είναι το όραμα της χώρας, το οποίο εξυπηρετεί η πράσινη μετάβαση. Θα ήταν χρήσιμο σε αυτή την κατεύθυνση να διατυπωθεί ήδη εξαρχής ότι η Ελλάδα ενστερνίζεται το όραμα και τη στόχευση της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας για την επόμενη δεκαετία καθώς και τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (οι οποίοι δεν αναφέρονται πουθενά) και να εξηγήσει ότι κινητοποιεί τους πόρους του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για να υποστηρίξει την υλοποίηση αυτού του οράματος, συμπληρωματικά με άλλους διαθέσιμους πόρους (π.χ. ΕΣΠΑ, εθνικοί πόροι, κοκ).

Στόχος πράσινης μετάβασης

Δεδομένου ότι ο Γενικός Στόχος «1.4 Ύποστήριξη της πράσινης και ψηφιακής μετάβασης» αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο μέρος των διαθέσιμων πόρων και έχει έναν έντονο οραματικό χαρακτήρα, καθώς απαιτεί τον μετασχηματισμό όλων των επιμέρους τομέων της οικονομίας, θα έπρεπε να παρουσιάζεται ως κεντρικός στόχος. Με αυτόν τον τρόπο θα ήταν δυνατή η μεγαλύτερη σύνδεση και η ανάδειξη των συνεργειών μεταξύ των γενικών στόχων, καθώς και των επιμέρους αξόνων που προτείνονται. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι προς τον γενικό στόχο 1.4 δεν αναφέρεται η συνεισφορά κανενός άλλου άξονα πλην εκείνων που είναι αμιγώς περιβαλλοντική ή ενεργειακοί (1.1-1.4). Συνεπώς, δίνεται η εντύπωση ότι η πράσινη μετάβαση είναι μία τομεακή παρέμβαση που αφορά αμιγώς τον περιβαλλοντικό και ενεργειακό τομέα. Κανονικά η πράσινη μετάβαση θα έπρεπε να είναι οριζόντια. Αφορά στον μετασχηματισμό όλων των τομέων της οικονομίας όπως είναι ο τουρισμός, η γεωργία, κοκ όμως για αυτούς τους τομείς δεν παρέχεται καμία λεπτομέρεια για το πώς θα δρομολογηθεί η πράσινη μετάβαση τους (άξονας 4.6). Αντίστοιχα δεν υπάρχει αναφορά στη συνδρομή των δράσεων για τη ψηφιακή μετάβαση ή εκείνων που αφορούν στους άλλους γενικούς στόχους στην πράσινη μετάβαση.

Επίσης, καμία εξήγηση δεν υπάρχει για το ποιες είναι οι επιχειρηματικές επενδύσεις που θα χρηματοδοτηθούν από το τμήμα του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας που προέρχεται από δανεισμό και ποια είναι η στόχευση αυτών των επενδύσεων. Αναμένεται ότι στο επόμενο στάδιο της διαβούλευσης θα παρουσιαστούν αναλυτικά και αυτές οι επενδύσεις. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει και οι επενδύσεις που θα υποστηριχθούν και μέσω του δανεισμού από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας να πληρούν τα κριτήρια που θέτει ο Κανονισμός των βιώσιμων επενδύσεων.

Όλα τα έργα και οι δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας θα πρέπει να σέβονται την αρχή της μη επιβάρυνσης του περιβάλλοντος, (Do no harm principle). Ωστόσο αυτό δεν είναι επαρκές. Στον βαθμό που η πράσινη μετάβαση αποτελεί κεντρικό στόχο η Ελλάδα θα πρέπει να δεσμευτεί ότι οι πόροι θα διοχετευτούν μόνο σε έργα και δράσεις που πληρούν τα κριτήρια βιωσιμότητας που τίθενται από τον ευρωπαϊκό Κανονισμό για τις βιώσιμες επενδύσεις (EU Taxonomy Regulation). Οι αναφορές σε αυτόν τον Κανονισμό είναι διάσπαρτες στο κείμενο ενώ θα πρέπει να αποτελεί μία οριζόντια δέσμευση για την απορρόφηση των πόρων.

Επιπλέον, η Ελλάδα θα πρέπει να λάβει υπόψη της στον Σχεδιασμό και τις συστάσεις που περιλαμβάνονται στην Αξιολόγηση των Περιβαλλοντικών Επιδόσεων της Ελλάδας που δημοσιοποίησε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) το 2020.

Μετρήσιμοι στόχοι

Οι διατυπώσεις των στόχων στους επιμέρους στόχους, και ειδικά σε αυτούς που αφορούν στην πράσινη μετάβαση (Άξονες 1.1-1.4) είναι πολύ γενικές, ενώ θα έπρεπε να είναι συγκεκριμένοι και μετρήσιμοι. Η αναφορά στους στόχους του ΕΣΕΚ δεν είναι επαρκής μετά τη συμφωνία για αναθεώρηση του ευρωπαϊκού στόχου μείωσης των εκπομπών του αερίου του θερμοκηπίου

από 40% σε τουλάχιστον 55% το 2030 σε σύγκριση με το 1990. Μελέτη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου εκτιμά για παράδειγμα ότι οι στόχοι για το μερίδιο των ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να αυξηθεί στο 83-88% από 61% που αποτελεί τον αντίστοιχο στόχο στο υφιστάμενο ΕΣΕΚ. Συγκεκριμένοι ποσοτικοί στόχοι πρέπει να τεθούν και για την εξοικονόμηση ενέργειας και τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, οι οποίοι να είναι συμβατοί με τον νέο κλιματικό στόχο της ΕΕ. Επιπλέον, αντίστοιχοι ποσοτικοί στόχοι πρέπει να τεθούν και για τον τομέα της διατήρησης αλλά και της αποκατάστασης της φύσης, στο πλαίσιο του νέου πενταετούς Σχεδίου Δράσης για την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα, οι οποίοι πρέπει να είναι συμβατοί με τη νέα Στρατηγική της ΕΕ για τη Βιοποικιλότητα καθώς και το υπο-διαμόρφωση παγκόσμιο πλαίσιο για τη Βιοποικιλότητα για την περίοδο μετά το 2020.

Απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα

Ενώ ανάμεσα στους στόχους που διατυπώνονται ειδικά στον άξονα 1.1. διατυπώνεται η στόχευση της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα η οποία υποστηρίζεται με τις δράσεις για την απολιγνιτοποίηση και την απεξάρτηση των νησιών από το πετρέλαιο στην ηλεκτροπαραγωγή, διαφαίνεται παράλληλα η πρόθεση (π.χ. υπό την εμβληματική δράση Power Up) να αξιοποιηθούν πόροι από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας για υποδομές ορυκτού αερίου, είτε στις λύσεις τηλεθέρμανσης των λιγνιτικών περιοχών είτε για την επέκταση του δικτύου του φυσικού αερίου. Προτείνεται για κάθε λιγνιτική περιοχή να εξεταστούν όλες οι εναλλακτικές τεχνολογικές λύσεις για τη θέρμανση περιοχών και όχι μόνο το ορυκτό αέριο και να εξεταστεί η οικονομική βιωσιμότητά τους σε βάθος χρόνου, πράγμα που δεν έχει συμβεί ως τώρα. Επιπλέον, το οποιαδήποτε νέο δίκτυο διανομής ορυκτού αερίου θα πρέπει να είναι συμβατό με χρήση και διανομή 100% πράσινου υδρογόνου. Τέλος, στις λιγνιτικές περιφέρειες ειδικά απαιτούνται κατά προτεραιότητα επενδύσεις στην ενεργειακή αναβάθμιση των κτιρίων από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας ώστε να μειωθούν οι απαιτήσεις σε θέρμανση (άξονας 1.2 και εμβληματική πρωτοβουλία Renovation). Η ρήτρα Δίκαιης Μετάβασης που περιλαμβάνεται ως τώρα στο Σχέδιο Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ) σε συνδυασμό με το «Εξοικονομώ-Αυτονομώ» δεν επαρκούν για να βελτιώσουν σημαντικά το υφιστάμενο κτιριακό απόθεμα στις λιγνιτικές περιοχές, ούτε και για να αξιοποιήσουν τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρουν τα έργα εξοικονόμησης ενέργειας στη δημιουργία θέσεων εργασίας και τοπικά προστιθέμενης αξίας, που αποτελούν και το μεγάλο ζητούμενο της μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή.

Αποθήκευση ενέργειας

Θεωρούμε ιδιαίτερα σημαντική την αναφορά στην αποθήκευση ενέργειας. Μάλιστα η αποθήκευση ενέργειας θα πρέπει να αποτελεί έναν από τους κεντρικούς στόχους του άξονα 1.1 καθώς η ανάπτυξη τέτοιων υποδομών αποτελεί προϋπόθεση για τη βέλτιστη διεύθυνση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη διασφάλιση της ενεργειακής ασφάλειας. Θα πρέπει να εξεταστούν τα πλεονεκτήματα καθώς και οι προκλήσεις που αφορούν σε κάθε μία από τις εναλλακτικές διαθέσιμες τεχνολογίες. Για παράδειγμα, πρέπει να δοθεί έμφαση στις μετατροπές των λιγνιτικών μονάδων σε μονάδες θερμικής αποθήκευσης ενέργειας προερχόμενης από ΑΠΕ. Τέτοιες μετατροπές έχουν μικρούς χρόνους εγκατάστασης, και άρα

είναι ιδιαιτέρως συμβατές με τον χρονικό ορίζοντα που καλύπτει το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Επίσης, σε ότι αφορά τις τεχνολογίες αποθήκευσης σε υδρογόνο θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι οι πόροι του Ταμείου θα διοχετευθούν μόνο για υποδομές πράσινου υδρογόνου.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την απορρόφηση των πόρων προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η ολοκλήρωση του θεσμικού πλαισίου για την αποθήκευση ενέργειας που εκκρεμεί και η οποία πλέον πρέπει να επιταχυνθεί.

Δίκαιη Μετάβαση

Με δεδομένο ότι η Ελλάδα είναι η πρώτη λιγνιτοπαραγωγός χώρα στην ΕΕ που θα απολιγνιτοποιηθεί πρακτικά μέχρι το 2023, πολύ μεγαλύτερο μέρος των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας πρέπει να διοχετευτεί στη δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών της χώρας. Τονίζεται η ανάγκη υπό τον άξονα 1.2 να δοθεί προτεραιότητα στην ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος στις λιγνιτικές περιφέρειες. Επιπλέον, οι τεχνολογικές λύσεις που θα επιλεγούν για τη θέρμανση των περιοχών αυτών πρέπει να είναι απολύτως συμβατές με τον Κανονισμό για τις Βιώσιμες Επενδύσεις (Sustainable Taxonomy Regulation), πράγμα το οποίο δεν ισχύει με βάση το σχέδιο που περιλαμβάνεται στην τελευταία εκδοχή του ΣΔΑΜ. Ειδικότερα οι νέες μονάδες καύσης ορυκτού αερίου δεν είναι συμβατές με τον Κανονισμό Βιώσιμων Επενδύσεων. Γενικότερα, όλες οι επενδύσεις που θα επιλεγούν για τη μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών και ανεξαρτήτως πηγής χρηματοδότησης, πρέπει να είναι συμβατές με τα κριτήρια που περιλαμβάνονται στον παραπάνω Κανονισμό.

Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση

Είναι σημαντικό ότι το κενό που υπάρχει στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό της χώρας θα καλυφθεί από το Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Ωστόσο, για να υπάρξει ουσιαστική συνεισφορά του σχεδιασμού στην πράσινη ανάκαμψη της χώρας είναι απαραίτητο η διατήρηση και αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και η ανθεκτικότητα και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή να τεθούν ως προϋποθέσεις για τη χρηματοδότηση των συγκεκριμένων έργων. Το ίδιο ισχύει και για τις δράσεις που αφορούν στις αστικές αναπλάσεις. Εξάλλου αυτή είναι η κατεύθυνση που δίνουν ήδη τόσο η Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα και η αντίστοιχη για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή. Σημειώνεται ότι η πρόοδος προς αυτήν την κατεύθυνση όσον αφορά στην Εθνική Στρατηγική για τη βιοποικιλότητα, είναι πολύ μικρή, όπως αναδείξαμε σε πρόσφατη ανάλυση μας. Οι διεθνείς εξελίξεις επιβεβαιώνουν την αρχική στόχευση καθώς αναμένεται ότι στο νέο πλαίσιο πολιτικής για τη βιοποικιλότητα μετά το 2020 -που θα συμφωνηθεί από τον ΟΗΕ εντός του 2020-, θα ενσωματωθεί στόχος που θα απαιτεί χωρικό σχεδιασμό για το 50% της έκτασης χερσαίας και της θαλάσσιας έκτασης του πλανήτη, διατηρώντας τις περισσότερες από τις παρθένες και άγριες εκτάσεις άθικτες και επιδιώκοντας την αποκατάσταση ποσοστού των φυσικών οικοσυστημάτων. Ειδικότερα για το αστικό περιβάλλον, αναμένεται ότι θα τεθεί στόχος για αύξηση κατά 100% των πράσινων χώρων στις πόλεις.

Διατήρηση και αποκατάσταση της φύσης

Η συγκυρία κατάρτισης του Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με την ανάγκη εκπόνησης του δεύτερου πενταετούς Σχεδίου Δράσης για την εφαρμογή της Εθνικής Στρατηγικής για τη Βιοποικιλότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική και πρέπει να αξιοποιηθεί ώστε να χρηματοδοτηθούν κατά προτεραιότητα οι δράσεις που είναι απαραίτητες για την επίτευξη των εθνικών στόχων για τη διατήρηση και την αποκατάσταση της φύσης. Σε αυτή την κατεύθυνση θεωρούμε ότι οι δράσεις που προβλέπονται και που έχουν παρουσιαστεί σε έναν λίγο πιο λεπτομερή βαθμό από τον Υπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι ήδη στη σωστή κατεύθυνση. Από τη μία δίνεται προτεραιότητα στο να ενισχυθούν δράσεις για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας που ενδεχομένως να ήταν δύσκολο να χρηματοδοτηθούν από άλλες πηγές (όπως είναι ο εξοπλισμός για τη φύλαξη των προστατευόμενων περιοχών), αλλά κυρίως δίνεται έμφαση στην ανάδειξη των προστατευόμενων περιοχών ως περιοχές βιώσιμης ανάπτυξης μέσω της δημιουργίας μίας εταιρικής ταυτότητας για τη φύση, η οποία θα αποδώσει προστιθέμενη αξία σε τοπικά προϊόντα και θα φέρει νέες ευκαιρίες στον τουρισμό.

Σημαντική επίσης είναι και η πρόβλεψη για πρόγραμμα αναδασώσεων το οποίο φαίνεται να είναι ευθυγραμμισμένο με τη στόχευση της ΕΕ για φύτευση 3 δισεκατομμυρίων δέντρων στην Ευρώπη μέχρι το 2030, εφόσον υλοποιηθεί με μεθόδους συμβατές με τη διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ωστόσο, θεωρούμε ότι πρέπει να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στην υλοποίηση και εμβληματικών πρωτοβουλιών για την αποκατάσταση της φύσης, π.χ. με την ενσωμάτωση δράσεων για την αποκατάσταση ρεμάτων, δράσεις που θα βοηθήσουν και στην αντιπλημμυρική προστασία και την πολιτική προστασία που ήδη προβλέπει το Σχέδιο.

Ανοιχτά δεδομένα (πρωτοβουλία modernize)

Προτείνεται στον σχεδιασμό που αφορά τη ψηφιακή μετάβαση αλλά και συνολικά τον εκσυγχρονισμό της διοίκησης (εμβληματική πρωτοβουλία modernize) να προστεθεί η πρόβλεψη για τη δημιουργία υποδομών απόθεσης, επεξεργασίας και διάθεσης περιβαλλοντικών δεδομένων. Μία τέτοια δράση θα υποστηρίξει τη δημόσια διοίκηση σε όλες τις βαθμίδες, τους επενδυτές, τους μελετητές, ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς φορείς, καθώς και την κοινωνία των πολιτών επιτρέποντάς τους να έχουν πρόσβαση σε δεδομένα για την κατάσταση του περιβάλλοντος της χώρας. Μάλιστα μία τέτοια υποδομή προβλέπεται τόσο από τον ν. 3937/2011 για τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, όσο και από την Εθνική Στρατηγική για τη Βιοποικιλότητα και το πρώτο σχέδιο δράσης εφαρμογής της. Ωστόσο δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί.